

Perusteos integraation teoriasta

TIILIKAINEN, TEIJA & TEEMU PALOSAARI (2007; toim.). *Integraation teoria*. 181 s. Gaudeamus, Helsinki.

Euroopan unionin jäsenyys on Suomessa vähitellen arkipäiväistynyt, mutta unionia koskeva tiedon tarve pysyy ennallaan. Suomalaisen Eurooppa-keskustelun kannalta on arvokasta, että mielekästä tutkimustietoa integraatiosta ja sen teorioista julkaistaan suomeksi. Arvioimassani teoksessa tutkijat esittelevät kotimaiselle yleisölle pääosin politologisen integraatiotutkimuksen antia.

Teoksessa on johdannon lisäksi viisi pitkäkööä artikkelia. Johdannossa huomioidaan osuvasti se, miten paljon konkreettiset poliittiset tapahtumat ovat vaikuttaneet Euroopan integraatiosta eri aikoina tehtyihin yleistyksiin. Olisin kaivannut johdantoon myös jonkinlaista selvennystä siitä, mitä teorialla tässä teoksessa tarkoitetaan.

Kirjoittajat eivät selvästikään jaa samanlaista käsitystä teoriasta, vaan saattavat viitata sillä niin käsitteellisten erottelujen tekemiseen kuin kausaalisuhteisiin perustuvaan empiiriseen mallintamiseenkin. Johdannossa olisi myös voinut esitellä perusteellisemmin suomalaista integraatiotutkimusta.

Teija Tiilikainen käsittelee artikkelissaan niin kutsuttuja klassisia integraatioteorioita. Hän esittelee sujuvasti federalismiksi, uusfunktionalismiksi, transaktionalismiksi ja hallitustenvälisyydeksi kutsutut selitysmallit. 1950-luvun federalistista teoriaa Tiilikainen pitää oikeutetusti ennemminkin normatiivisena ajatusmallina kuin varsinaisenatieteellisenä teoriana. Niinikään 1950-luvulla esille nousseesta uusfunktionalismista hän nostaa esille ajatuksen siitä, miten integraatio yhdellä yhteiskunnan sektorilla luo integraatiota myös toisella, ja miten uusien ylikansallisten toimielinten perustaminen kiinnittää toi-

mijoiden lojaliteettia uusiin instituutioihin. 1960- ja 1970-luvuilla kehittyneet teoriat hallitustenvälisyydestä tarkastelivat integraatiota aikaisempaa enemmän valtion vahvistamisen näkökulmasta. Niiden mukaan valtiot hyötyvät integraatiosta eritoten valtiopolitiikan ytimen ulkopuolella.

Euroopan integraatio on kuitenkin edennyt myös valtiopolitiikan ydinalueille. Tähän liittyen Hanna Ojanen avaa integraatiotutkimuksen ja kansainvälisten suhteiden tutkimuksen monimutkaista suhdetta. Hän suhtautuu penseästi siihen, että integraation tutkijat ovat pitkään hyödyntäneet kansainvälisten suhteiden teorioita, mutta sama ei ole toistunut toiseen suuntaan. Lienee totta, että integraatio sopii huonosti tietyihin poliittisen realismin perusoletuksiin ja että uusrealistisen tutkimuksen taipumus ymmärtää integraatio vain yhtenä valtiokeskeisen maailman piirteenä on riittämätön. Mutta eikö integraatiotutkimus ole vaikuttanut oleellisesti kansainvälisen poliittisen taloustieteen nykyiseen keskusteluun? Ojasta voi kiittää erityisesti siitä, että hän esittelee Euroopan integraatiota sekä omana erityisenä järjestelmänään että kansainvälisen järjestelmän osana.

Henri Vogtin artikkeli käsittelee monipuolisesti integraatiota ja demokratiaa. Unionin vastustajien lisäksi erityisesti eurooppalaiset federalistit ovat pitkään kritisoineet unionia sen epädemokraattisuudesta. He ajattelevat usein, että unioni tarvitsee valtioyhteiskunnan kaltaista yhteisöllisyyttä demokratisoituaan ja tullakseen lähemmäs kansalaisia. Vogt käsittelee unionin mahdollisia muotoja sekä sen legitimitettiin ja kannatukseen liittyviä kysymyksiä tarkastelemalla eurooppalaisen identiteetin rakentamisen mahdollisuutta ja Euroopan kansalaisuuden kehittymistä. Vaikka informatiivinen artikkeli herättää ajatuksia, systemaattisen yhteenvedon puuttuminen jättää hajanaisen vaikutelman.

Tapio Raunio soveltaa valtion poliittisen järjestelmän tutkimusperinnettä EU:n poliittisen järjestelmän tutkimiseen. Integraation selittämistä on Raunion mukaan siirtynyt unionin instituutioiden toiminnan ja kansallisten poliittisten järjestelmien muutosten tutkimiseen. Raunio huomauttaa, että niin kutsuttu monitasoisen hallintajärjestelmän teoria on nykyään ainoa kokonaisvaltainen viitekehys unionin poliittisen järjestelmän ymmärtämiseksi. Sen mukaan toimivalta jakaantuu unionissa alueelliselle, kansalliselle ja ylikansalliselle tasolle. Tämä tarkoittaa paitsi kansallisten hallitusten valvontavallan suhteellista heikentymistä myös useiden päätöksenteon tasojen kasvavaa riippuvaisuutta toisistaan. Raunio esittelee artikkelissaan myös monia EU:n poliittista järjestelmää koskevia tutkimustuloksia, kuten niin kutsuttua avoimen koordinaation järjestelmää, Euroopan parlamentin puolueiden suhtautumista integraatioon ja kansalaisten asennoitumista. Raunion artikkeli on hyödyllinen niille, jotka haavevat tietää, millaista on kausaliteettien etsimiseen sekä syiden ja seurausten erittelyyn mieltynyt empiirinen EU-tutkimus.

Teemu Palosaari käsittelee sosiologian, taloustieteen ja oikeustieteen panosta integraatiotutkimuksessa. Artikkelin parasta antia on kansainvälisen poliittisen taloustie-

teen tiivis esittely. Alan tarkoituksena on ollut taloudellisen ja poliittisen integraation välisen rajan ylittäminen. Esimerkiksi uudeksi regionalismiksi kutsuttu suuntaus tarjoaa oivia näkökulmia integraation ymmärtämiseen. Myös integraation sosiologista ulottuvuutta, kuten identiteettejä, koskeva osa on onnistunut. Palosaari huomauttaa osuvasti, että osa sosiologian tärkeimmistä keskusteluista on päätyntä integraatiota käsittelevään kirjallisuuteen kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa käydyn keskustelun kautta.

Kirjallisuusluettelot artikkelien lopussa sivuuttavat Euroopan integraatiota käsittelevän maantieteellisen kirjallisuuden. Euroopan unionin laajentumiseen ja asteittain kehittyvään territoriaalisuuteen liittyvän poliittis-maantieteellisen tutkimuksen huomioon ottaminen olisi rikastanut kokonaisuutta. Esimerkiksi EU:n alueellista laajentumista on tutkittu niin poliittisessa maantieteessä kuin kansainvälisissä suhteissakin niin paljon, että laajentumismekanismien terävämpi käsittely olisi ollut paikallaan. Laajentumiseen aivan oleellisesti liittyvää ehdollistamispolitiikkaa ei teoksessa avata, vaikka se on ollut EU:n valtdynamiikan ymmärtämisen avainpiirre. Myös tehokkaan ehdollistamispolitiikan vaatimista poliittisista olosuhteista on sangen systemaattista tietoa.

Jonkinlaisena puutteena pidän sitäkin, että eurooppalaistumisen tutkimus esitetään varsin kapeasti ikään kuin teknisenä prosessina. Eurooppalaistuminen tai eurooppalaistaminen tarkoittaa muutakin kuin sitä, miten EU-jäsenyys muokkaa kansallisten toimielinten suhteita tai jäsenmaiden kansallista länsäädäntöä. Kyseessä on paljon laajempi valtasuhteiden läpeensä kyllästämä kulttuurinen prosessi, jossa eurooppalaisuuden kriteereitä määritetään, alueita eurooppalaistetaan ja niin kutsuttuja parhaita eurooppalaisia käytänteitä levitetään. Kulttuuriteorioista ammentavan tutkimuksen anti tulisi nostaa nykyämpään asemaan integraatiotutkimuksessa.

Olisin lisäksi odottanut, että EU:n teoretisointi olisi ulotettu viimeaikaiseen keskusteluun EU:sta kansainvälisenä toimijana. Unionin rooli siviilivaltana mainitaan, mutta esittelyssä ei edetä syvemmälle. Unionia voi valtiokeskeisestä näkökulmasta katsoen pitää heikkona toimijana, jolta puuttuu yhtenäinen sotilaallinen voima sekä vahva linkki alueensa, kansalaistensa ja instituutioidensa väliltä. Unionin vaikutusvalta näyttää kuitenkin perustuvan eurooppalaisten arvojen systemaattiseen levittämiseen paitsi EU:n rajojen välittömässä läheisyydessä, myös laajemmin. EU:n kansainvälistä asemaa koskevan kirjallisuuden avaaminen olisi terävöittänyt teoksen sisältöä kansainvälisten suhteiden ja monitieteisen Eurooppa-tutkimuksen osalta.

Teos tarjoaa asiantuntevan johdatuksen Euroopan integraation peruskysymyksiin politiikan tutkimuksen alalla. Se sopii hyvin yhdeksi oppikirjaksi Eurooppaa ja alueellista integraatiota käsitteleville monitieteisille yliopistotason kursseille.

SAMI MOISIO

*Suomen Akatemia/Maantieteiden laitos,
Turun yliopisto*